

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

спілкування і реакцій допомагає дитині реалізувати власний інтелектуальний потенціал [8].

Висновок. Важливими і результативними методами інтелектуального розвитку дитини дошкільного віку вважаються: гра у різних її формах (імпровізації, рольові, фантазійні, дидактичні, рухливі, конструктивні, виробничі ігри; ігри зображувального й творчого характеру тощо).

1. *Arbeitsstab Forum Bildung in der Geschäftsstelle der Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung (Hrsg.): Empfehlungen des Forum Bildung.* – Bonn: Selbstverlag, 2001. – S. 10.

2. *Becker-Textor I. Allen Kindern gerecht werden – ganzheitliche Förderung in Kindergärten auch für hoch begabte Kinder / I. Becker-Textor // BMW Group (Hrsg.): Kleine Kinder – Große Begabung. Hochbegabte Kinder erkennen und fördern. Möglichkeiten und Grenzen des Kindergartens.* – München: Selbstverlag, 2000. – S. 39 – 83.

3. *Dippelreiter M. (Red.). (Hoch)Begabung im Vorschulalter erkennen und fördern. Annäherung*

an ein Thema / M. Dippelreiter. – Wien: bm:bwk, 2003. – 122 s.

4. *Eischenbroich D. Weltwissen der Siebenjährigen / D.Eischenbroich.* – München: Kunstmann, 2001. – 147 s.

5. *Hoenisch N. Bildung mit Demokratie und Zärtlichkeit. Lernvergnügen Vierjähriger / N.Hoenisch.* – Berlin, Düsseldorf, Mannheim: Cornelsen Verlag Scriptor, 2003. – 238 s.

6. *Hundertmarck Gisela. Kleinkinderziehung / Gisela Hundertmarck.* – München, 1972. – 231 s.

7. *Orientierungsplan für Bildung und Erziehung.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.km-bw.de/servlet/PB/_s/q0ytlzlf7mjk47orttnl22g7bii21hq2m/show/1185559/Orientierungsplan_N_oPrintVersion.pdf

8. *Pfeffer S. Emotionales Lernen / S. Pfeffer.* – Berlin, Düsseldorf, Mannheim: Cornelsen Verlag, 2002. – 137 s.

9. *Spitzer M. Lernen, Gehirnforschung und die Schule des Lebens / M.Spitzer.* – Heidelberg, Berlin, Akademischer Verlag, 2002. – 187 s.

10. *Zeissner G. Arbeitsbuch Kindergarten / G.Zeissner.* – Bardtenschlager, München, 1999. – 293 s.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2009

УДК 378 – 057.87

Сергій Барвік, доцент кафедри музичної педагогіки
Мукачівського гуманітарно-педагогічного інституту,
заслужений артист України

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Дана стаття спрямована на розкриття професійно-педагогічної культури вчителя в музично-педагогічній діяльності. Всебічний розвиток і самовдосконалення як інтеграційна властивість особистості фахівця є однією з умов розкриття сутнісних індивідуальних особливостей сучасних студентів вищого музично-педагогічного навчального закладу.

Ключові слова: музична педагогіка, професійно-педагогічна культура, естетичні чинники.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку музично-педагогічної діяльності вчителів музики проблема формування професійно-педагогічної культури вчителя та його ціннісних орієнтацій стає особливо актуальною.

На сьогоднішній день особистісно зорієнтована парадигма освіти визначила нові змістовно ціннісні орієнтири освітнього процесу. Спрямовання навчально-виховного процесу на

формування духовності особистості, розкриття загальнолюдських цінностей, їх професійна орієнтація стало головною стратегією педагогічної діяльності творчо працюючих викладачів вищої школи. Увага громадськості звертається на важливість і актуальність максимального розкриття потенціалу кожної людини, підготовки її до саморозвитку, самовизначення та самореалізації.

Отже, **мета даної статті** спрямована на

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

розкриття особливостей професійно-педагогічної підготовки вчителя, визначення аксіологічних критеріїв як домінанти його всебічного розвитку, що є умовою активізації творчої діяльності студентів вищої школи музично-педагогічного спрямування.

Потреба подальшого розроблення сучасних теоретико-методологічних проблем виховання духовно розвиненої особистості вчителя, відтворення цілісності і безперервності історико-педагогічного процесу, накопичення конструктивних ідей та позитивного досвіду їх реалізації в освітньо-виховній практиці на межі двох століть, спадкоємності виховних традицій у формуванні духовності особистості вчителя, гуманізації та одухотворення її змістовних компонентів зумовила вибір теми даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Огляд педагогічної літератури свідчить, що проблема професійної компетентності педагогічних кадрів розглядалася в різних аспектах у працях В. Адольфа, Ш. Амонашвілі, І. Ареф'єва, С. Висоцької, М. Коломійця, А. Орлова, В. Пилипівського та інших науковців. У загальнопедагогічних працях О. Абдуліна, В. Бондаря, І. Зязюна, Н. Кузьміної, М. Скаткіна, Р. Хмелюк, М. Ярмаченка та ін. підкреслюється вагомість цілісної культури майбутнього вчителя як необхідної передумови його високого професіоналізму. Наукові дослідження, присвячені розробці професіограми вчителя та його естетичній культурі (Д. Баран, Є. Квятковський, Г. Петрова, І. Полякова), акцентують увагу на таких суттєвих чинниках педагогічної культури вчителя, як професійна готовність та педагогічна майстерність.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах відбулося становлення нової гуманістичної парадигми національної освіти, зокрема в системі професійної підготовки вчителя. Так, учитель з авторитарно-педагогічним світоглядом, який не вважає важливим особистісний саморозвиток людини, не визнає внутрішній світ джерелом особистісного зростання, сам неспроможний до повноцінного особистісного та професійного вдосконалення та становлення. Тому соціальна зумовленість проблеми формування професійно компетентного типу особистості вчителя вимагає розроблення сучасних теоретично-методологічних засад навчання і виховання. Для удосконалення професійно-педагогічної культури вчителя потрібна оцінка його фахового рівня як важливої передумови оновлення у справі професійно-художньої освіти, а також виділення в ній професійно й соціально значущих особистісних характеристик педагога сучасної школи.

На думку О.Я. Ростовського, саме вуз повинен “закласти основи методологічної культури майбутнього вчителя музики, розширити його кругозір, викликати інтерес до фахових знань і вмінь, озброїти методами самоосвіти і самовдосконалення” [7, 85]. Така позиція має зовсім інший погляд на вчителя не тільки як на носія вироблених людством і конкретним народом кращих духовних надбань, а й на суб'єкта створення соціокультурного простору, де педагог має самовизначитися та реалізувати власну життєву програму, а також допомогти визначити програму духовного життя своїм вихованцям.

Розбудова української національної школи вимагає від майбутнього вчителя високої педагогічної культури і методичної майстерності. Особливого значення це питання набуває при підготовці вчителя музики у зв'язку з багатогранністю його діяльності як педагога, вихователя і виконавця. Вчителеві музики необхідно вміти не тільки високохудожньо виконати твір, що вивчається в класі, а й глибоко, яскраво і дохідливо розкрити його зміст. У зв'язку з цим перед музично-педагогічними факультетами вузів постають серйозні завдання: сформувати такі якості мислення студента, які дозволяють йому самостійно, творчо засвоювати і переробляти музичну інформацію, що постійно поповнюється; озброїти його загальним методом оволодіння новими знаннями.

Сучасна суспільна педагогічна думка дійшла висновку, що вчитель, зорієнтований своєю працею у майбутнє, – це справжня особистість, головними рисами якої є духовність, майстерність, здоров'я. Тільки на основі синтезу сучасних досягнень педагогічної теорії і практики, переосмислення досвіду минулого, можна створити провідні засади нової концепції педагогічної діяльності і педагогічної освіти [9, 3 – 4]. Сучасні українські вчені-педагоги вбачають у розвинутому музичному мисленні один з основних критеріїв сформованості культури (О. Щолокова), музичного сприйняття (О. Ростовський, О. Рудницька), естетичного ставлення до дійсності та мистецтва (В. Бутенко, О. Костюк).

Одним із напрямків духовного вдосконалення студентів, їх аксіологічної спрямованості, цілісного і всебічного розвитку у межах навчально-виховного процесу є музично-педагогічна освіта.

Як відомо, музично-педагогічна освіта – це процес і результат духовно-практичного осягнення перетворюючих і гуманістичних функцій музики, спрямований на розвиток особистості майбутнього вчителя в усьому багатстві виявів її

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

ціннісних ставлень до явищ художньо-естетичної культури, до суспільства в цілому. Адже музичний розвиток учнів залежить, насамперед, від того, наскільки в музично-педагогічному плані сформована особистість вчителя. У цьому плані вища музично-педагогічна освіта є, по суті, важливим показником духовного стану суспільства, одним із чинників його гуманізації [7, 83].

У музичній педагогіці вирішального значення набуває індивідуальний творчий підхід педагога до вибору методів навчання і розвитку дитини з урахуванням комплексу характеристик її даних. Мислячий, творчий педагог, озброєний знаннями основ методики початкового навчання дітей, творчо підійде до відбору з її арсеналів прийомів і методів, доцільних для роботи зі студентами-початківцями, використовуючи їх послідовно у світлі нових умов і мети навчання.

У навчально-виховній практиці на перше місце в переліку компетентного вчителя поставлені світогляд і культура. Власне світогляд вчителя визначає, яку людину він виховає в процесі творчої праці, а це, в свою чергу, обумовлює майбутнє нашого суспільства та імовірність збереження життя на Землі загалом.

Так, професійна культура вчителя є основною частиною змістовного наповнення поняття “професійна компетентність”. Останнє визначає “широкий загальний світогляд і високу культуру вчителя, професійне знання педагогіки, психології, теорії управління, наукових основ управління школою, здатність реалізувати свої знання на практиці, знання методів психолого-педагогічного, соціального дослідження, володіння всім комплексом педагогічних і управлінських умінь” [2].

Таким чином фундаментальне питання освіти чого навчати і як навчати, переходить у філософсько-методологічну площину, котра в умовах сьогодення характеризується зміною парадигми від філософії суб’єкта до філософії міжсуб’єктивної комунікативності, що особливо рельєфно простежується в змісті сучасної освіти. Сьогодні, як ніколи, під час визначення суті змісту освіти абсолютно ціннісними є не відсторонені від особистості знання навчального предмету, а сама особистість, що розвивається, становлення її індивідуальності й можливості самореалізації у суспільстві на основі її синкретизму з природою та оточуючою соціальною дійсністю.

Процес формування педагогічної майстерності вчителя гуманітарно-естетичного (в тому числі музично-педагогічного) циклу повинен базуватись на естетичних основах, завдяки яким

розвивається система якостей особистості, необхідних для здійснення естетично спрямованих дій. У процесі формування естетичних основ педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики виникає необхідність пошуку таких естетичних чинників, які, впливаючи на характер педагогічної діяльності, зможуть наповнити її естетичним змістом.

Зокрема, професійно-педагогічну культуру вчителя розглядають як інтеграційну властивість особистості фахівця; частину загальнолюдської культури, що має своїм змістом світовий педагогічний досвід; специфічну єдність фахівця з природою, техносферою і суспільством; історію педагогічної науки і освіти, зміну освітніх парадигм; характеристику розвитку творчих сил і здібностей особистості тощо. На наш погляд, стосовно підготовки вчителя можна дотримуватися визначення, що професійно-педагогічна культура – це ступінь і спосіб творчої самореалізації особистості в різних видах педагогічної діяльності та спілкування, спрямованих на засвоєння, передавання і створення педагогічних цінностей і технологій. (Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавн. Центр “Академія”, 2001.)

На сучасному етапі розвитку музично-педагогічної діяльності вчителів музики проблема формування професійно ціннісних орієнтацій стає особливо актуальною. Говорячи про ціннісні орієнтири в освіті, учені застерігають від прагматизму, раціоналізму, обожненого технічного інтелекту. Зокрема, Г. Філіпчук наголошує: “Входження України в Європейські інтеграційні структури, солідаризація з Болонським процесом, активне впровадження в освітньо-виховну систему загальнолюдських цінностей не применшує значущості національно-духовного фактору...” [8, 156 – 157]. Тому, специфіка мети освіти в незалежній Україні полягає в тому, що нам потрібно не тільки гармонійно поєднувати професійний та загальнолюдський компоненти, а ще й приділяти велику увагу національному компоненту, про що свідчить ряд нормативно-правових документів, зокрема, Закон України “Про освіту”, Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) [6].

Удосконалення змісту музично-педагогічної освіти може бути здійснено згідно визначення основних педагогічних вмінь, а саме: уміння виявити рівень музичного розвитку учня; уміння ставити завдання їх подальшого розвитку з урахуванням навчально-виховної мети; уміння визначати результати музичного навчання й

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

виховання, зіставляти їх з метою, знаходити причини відхилень від бажаного наслідку, коригувати навчальний процес.

Сучасні парадигми освіти диктують нові вимоги до викладача: якщо за традиційними підходами викладач – носій знань та контролюючий суб'єкт пізнання, то за новітніми – організатор самостійної активної пізнавальної діяльності студентів, їх компетентний консультант і помічник. Тому професійна діяльність викладача повинна спрямовуватися не на контроль досягнутого рівня знань та умінь студентів, а, насамперед, на діагностику їх навчально-пізнавальної діяльності, опираючись на диференційований та індивідуальний підходи, на новітні педагогічні підходи, зокрема, “навчання у співробітництві”, методи проектів, різнорівневого навчання [1, 108].

На думку Є. Бондаревської, структурними елементами професійно-педагогічної культури є:

- соціально-педагогічний (збереження і передачі загальнолюдської та національної духовної культури, досвіду і традицій поколінь, національних і регіональних особливостей, сімейних відносин та ін.);
- науково-педагогічний (вивчення історичного досвіду та традицій, засвоєння методів дослідження педагогічних проблем тощо);
- професійно-педагогічний (збереження і примноження педагогічних цінностей, розвиток педагогічних теорій і технологій, педагогічного мислення і свідомості суспільства, створення культурних зразків, формування досвіду практичної діяльності);
- особистісний (врахування індивідуальних якостей учителя, вихователя, організатора позаурочної роботи, що інтегрують педагогічні позиції, професійні уміння, поведінку, творчі досягнення та ін.) [3].

На завершення слід зазначити, що гострі проблеми теорії і практики виховання початку ХХ століття залишаються найактуальнішими і для сьогодення: зорієнтованість виховання на особистість, створення умов для самостійного навчання, культивування внутрішніх стимулів духовного розвитку, творчості, активності, добровільних зусиль самої особистості на шляху самовиховання. На цих проблемах повинна цілком зосередитись нова педагогіка.

У книзі І.М. Дичківської “Інноваційні педагогічні технології” наголошується на необхідності формування інноваційної компетентності педагога, яка включає не лише стійкі фахові знання та уміння, але й готовність до змін, нових підходів, професійності майбутнього

вчителя. Треба, щоб у нього сформувалося внутрішнє бажання “зайняти інноваційну позицію” [5, 278 – 279].

Прогресивними науковими ідеями, що мають стати підґрунтям оновлення сучасної педагогічної освіти, на нашу думку, слід вважати: ідею гармонійного поєднання загальнолюдського і національного у спрямованості, змісті, формах і засобах освіти (М. Драгоманов, Леся Українка); поєднання світського й релігійного (М. Рубінштейн, П. Каптерев); ідею духовно-спрямованої інтегрованої гуманітарної освіти, в яку закладено життєтворчі засади (В. Стоюнін, В. Сиповський, І. Карєєв, В. Острогорський); ідею філософської освіти майбутнього вчителя як серцевини духовності і підґрунтя загальнопедагогічної підготовки (М. Демков); ідею “національного самовиховання” (Б. Грінченко, Т. Лубенець, Я. Чепіга, С. Русова, І. Юцишин, С. Черкасенко); ідею “збудження сердечного життя й розуму” майбутніх вчителів засобами науки й виховного впливу особистості викладача у педагогічному закладі (О. Острогорський, В. Сиповський, П. Каптерев); ідею створення педагогічної творчої майстерні (М. Корф, Х. Алчевська, М. Бунаков) [9, 11 – 12].

Безперечно, педагог нової генерації, на думку Г.М. Груць, має володіти педагогічною культурою, яка включає в себе такі складові:

- наукова ерудиція;
- висока педагогічна майстерність і ерудованість;
- гармонія розвинутих інтелектуальних і моральних якостей;
- прагнення до постійного самовдосконалення;
- культура мовлення і спілкування;
- духовне багатство;
- педагогічна етика;
- сукупність професійно важливих якостей;
- здатність до інноваційної діяльності [4, 137 – 138].

Таким чином, відбір тих чи інших засобів навчально-виховної дії – процес творчий, на який обов'язково впливає особистість педагога, його власний досвід, рівень методичних знань і виконавської культури, світогляд, кругозір, художній смак тощо.

Висновки. Отже, матеріали, які були використані при написанні даної статті, дозволяють зробити висновок, що професійно-педагогічна культура як інтеграційна властивість особистості фахівця, є важливим фактором у визначенні професійної компетентності вчителя, а також умовою залучення студентів до навчально-виховної діяльності у вищих навчальних закладах та подальшої професійної орієнтації в

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

умовах індустріалізації та інформатизації соціокультурного простору.

Професійно-педагогічна культура вчителя є умовою та передумовою ефективної педагогічної діяльності, узагальнений показник професійної компетентності вчителя і мета професійного самовдосконалення. Основним змістом професійно-педагогічної культури вчителя є його здатність до безперервної самоосвіти, самовиховання, саморозвитку, перетворення діяльності та творчої самореалізації. З урахування специфіки музичного спрямування, вплив педагога на студентів може відбуватись саме через емоційне сприйняття, спонування студентів до активної самостійної творчої праці на уроках та у позанавчальній діяльності.

Оскільки у вищому навчальному педагогічному закладі, як правило, вдосконалюється процес становлення особистості, її світогляду, духовних потреб та інтересів, музично-педагогічна освіта і творчий синтез педагог-студент, таким чином, визначають професійну домінанту майбутнього молодого спеціаліста, котрий у своїй професійній діяльності сам створюватиме основи духовного світу особистості.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні умов та способів розвитку компонентів саморегуляції педагогічної діяльності в умовах оновленої (кредитно-трансферної) системи організації навчального процесу ВНЗ, у системі методичної роботи школи, післядипломної освіти.

1. Баньковський А.М., Гринчук І.П. Організація самостійної роботи в контексті формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики // "Формування професійної культури вчителя в контексті

інтеграції України в європейський освітній простір". Матеріали регіонального науково-практичного семінару за ред. проф. Терещука Г.В. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2007. – С. 107 – 110.

2. Бондар Л.С. Педагогічна культура вчителя як основа його професійної компетентності у творчій спадщині В.О. Сухомлинського // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – К.: "Педагогічна преса". – 2006. – №3. – С. 13 – 18.

3. Бондаревская Е.В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность // Педагогіка. – 1999. – №3. – С. 37 – 43.

4. Груць Г.М. Шляхи підготовки майбутніх педагогів до інноваційної діяльності // "Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в європейський освітній простір". Матеріали регіонального науково-практичного семінару за ред. проф. Терещука Г.В. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2007. – С. 137 – 140.

5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К., 2004. – 352 с.

6. Освіта. Україна XXI століття. Державна національна програма. – К., 1994.

7. Ростовський О.Я. Проблеми і перспективи музично-педагогічної освіти в Україні // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2001. – С. 83 – 89.

8. Філіпчук Г. Етноцінності і громадянська освіта // Українознавство. – 2004. – число 3 – 4. – С. 156 – 157.

9. Черніков С.Я. Виховання духовності особистості вчителя в теорії і практиці вітчизняної педагогіки (Кінець XIX – початок XX століття): автореф. дис... кандидата пед. наук. – Луганськ, 2003. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2009

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d b

Джерела мудрості

"Озиваєшся, скрипко, тіла свого повнотонням,
у пісні пристрасті шал і чистості жаль.
Раптом ця ніч, це одкровення червоне,
коли приходить кохання великий скрипаль".

Ігор Калинець
"Музика", 1968

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d b